

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНІ СТУДІЇ. 11

СЛОВО – СЛОВНИК – КОРПУС

Світлій пам'яті
Наталі Хобзей

Львів 2018

ББК Ш 105я43+Ш 141-5я43

Одинадцятий випуск збірника «Діалектологічні студії» містить статті, які стосуються діалектного словникарства, його особливостей та основних аспектів становлення. У матеріалах порушено питання структурування та диференціації лексики українських говорів, проблеми її представлення в лексикографічних працях. Актуальними є дослідження з історичної діалектології. Традиційно подано огляди та рецензії.

Науковий збірник «Слово – словник – корпус» присвячено Світлій пам'яті Наталі Хобзей.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ВІДПОВІДАЛЬНІ РЕДАКТОРИ:

доктор філологічних наук, професор ПAVЛО ГРИЦЕНКО
кандидат філологічних наук НАТАЛІА ХОБЗЕЙ

доктор філологічних наук, професор ГРИГОРІЙ АРКУШИН
доктор габлітований, професор МІХАЕЛЬ МОЗЕР (АВСТРІЯ)
доктор філологічних наук ГАЛИНА НАСНКО
доктор габлітований, професор ЯНУШ РІГЕР (ПОЛЬЩА)
доктор філологічних наук, професор ІВАН САБАДОШ
доктор габлітований, професор ЄЖИ СЕРОЦЮК (ПОЛЬЩА)
доктор габлітований, професор ЛЮБОВ ФРОЛЯК (ПОЛЬЩА)
кандидат філологічних наук ОКСАНА СІМОВИЧ
кандидат філологічних наук ТЕТЯНА ЯСТРЕМСЬКА

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор філологічних наук, професор ІРИНА КОЧАН
кандидат філологічних наук, професор ТЕТЯНА ТИЩЕНКО

Затвердила до друку Вчена рада
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ISBN 966-02-2707-8 (серія)
ISBN 978-966-02-8693-1

© Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України
© Обкладинка — М. Москаль

ЗМІСТ • CONTENT

ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВІДКИ • STUDIES AND SURVEYS

- Павло Гриценко, Тетяна Ястремська.** Наталя Хобзей:
у силовому полі української мови 7
Natalya Khobzey: in the Force Field of the Ukrainian Language
- Уляна Єдлінська.** На світанку Львівської лексикографічної школи 14
At the Dawn of the Lviv Lexicographic School
- Інна Гороф'янюк.** «Słowniczek prowincjonalizmów Podolskich» Олександра
Кремера як перша лексикографічна праця про подільський говір 25
*«Słowniczek Prowincjonalizmów Podolskich»
of A. Kremer as the First Lexicographic Work of the Podillya Dialect*
- Оксана Тимко-Дітко.** Стан розвитку лексикографії у придунайських руснаків .. 32
Lexicography Matters in the Rusyn Language
- Irena Jaros.** Dwudziestowieczne słowniki gwar Polski centralnej wobec
współczesnej polskiej leksykografii gwarowej 42
*Twentieth century Dictionaries of
Central Poland Dialects and Contemporary Polish Dialect Lexicography*
- Єлизавета Барань.** Початки українсько-угорського та
угорсько-українського словникарства 52
*The Beginnings of Hungarian-Ukrainian
and Ukrainian-Hungarian dictionary writing*
- Галина Сікора.** Львів у калейдоскопі лексикографії 65
Lviv in Kaleidoscope of Lexicography
- Марія Шведова.** Корпус як джерело дослідження регіональних стилів 85
Corpus as a Source for Studying Regional Styles
- Оксана Сімович.** Символ і словник: точки перетину 104
Symbol and Dictionary: Intersection Points
- Леся Хомчак.** Словник лексики родинних обрядів надсянських говірок ... 114
Dictionary of Family Ceremony Vocabulary in Sian River Dialect
- Justyna Kobus.** Szkolne słowniczki regionalne jako efekt współpracy
środowiska lokalnego i naukowego 124
*School Regional Glossaries as a Result
of Cooperation between Local and Scientific Environment*

Оксана Федунівч-Швед. Лексика перекладів українською мовою творів світової класики: робота над матеріалами до словника.	131
<i>Lexical Translation of the Works of World Classics in Ukrainian: Designing Materials for the Dictionary</i>	
Галина Гримашевич. Адвербіальна лексика в діалектних лексикографічних виданнях: способи репрезентації	142
<i>Adverbial Vocabulary in Dialectal Lexicographic Editions: Methods of Representation</i>	
Наталія Хібеба. Обрядова функція весільного печива та його мовна проекція в бойківських говірках	152
<i>Ritual Function of Wedding Biscuits and its Linguistic Projection in the Boiko Dialects</i>	
Dorota Krystyna Rembiszewska, Janusz Siatkowski. Z problematyki powiązań i zapożyczeń na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim . . .	167
<i>From the Problems of Connections and Borrowings on the Polish-East Slavonic Borderland</i>	
Михайло Бігусяк. Динаміка назв традиційного господарювання в говорах Івано-Франківщини	176
<i>Dynamics of Traditional Economic Activity Nominations in the Dialects of the Ivano-Frankivsk Region</i>	
Олена Холодзон. Евфемізми як чинник лексичної варіативності у східнополіських говірках (на матеріалі дієслівної лексики)	186
<i>Euphemisms as a Factor of Lexical Variability in the Eastern Polissian Dialects (Based on Verb Lexicon)</i>	
Оксана Чаган. Будівельна лексика в лексикографічних працях із Бойківщини	198
<i>Construction Vocabulary in Lexicographic Works from the Boykivshchyna</i>	
Katarzyna Zagłoba. Rozwarstwienie słownictwa z zakresu pola tematycznego STUDNIA	206
<i>Stratification of the Lexis from Subject Field WELL</i>	
Андраш Золтан. Зі спостережень над історичними словниками східнослов'янських мов	217
<i>Some Remarks on the Historical Dictionaries of the East Slavic Languages</i>	
Зоряна Мацюк. Суфіксальні деривати з коренем <i>-brat-</i> у «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.»	225
<i>Suffixal Derivatives with the Root -brat- in the Vocabulary of the Ukrainian Language in the 16th – the First Half of the 17th Century</i>	
Олена Слободзяник. Давні географічні назви в діалектній лексикографії (загальні назви натурогенних об'єктів)	237
<i>Ancient Geographical Names in the Dialectal Lexicography (General Names of Natural Objects)</i>	

- Юрій Осінчук.** Історія неопублікованої частини
словника за редакцією Євгена Тимченка249
*History of an Unpublished Part
of the Dictionary Edited by Ye. Tymchenko*
- Ірина Романина.** Лексико-семантичний простір діалектних текстів із
Наддністрянщини: номінація духовної культури.263
*Lexical-Semantic Space of Dialectal Texts from the Naddnistryanya:
Nomination of the Spiritual Culture*
- Тетяна Ястремська.** «Епідигматичний діалектний словник»:
ідея, концепція, засади273
*«Epidigmatic Dialect Dictionary»:
Idea, Conception, Strategies*

МАТЕРІАЛИ • MATERIALS

- Оксана Сімович.** Словник символів. Зірка, зоря. Місяць. Сонце 304
- Василь Курило.** Діалектний словник Болахівщини323
- Михайло Горинь.** Слово про автора323
- Василь Курило.** Передне слово325
- Василь Курило.** Діалектно-етнографічний словник327

ОГЛЯДИ І РЕЦЕНЗІЇ • REVIEWS AND OVERVIEWS

- Наталія Хібеба.** Мовно-культурний простір Болахова
на сторінках Словника 334
Гнатишак Ю. Слова з Болахова / Співавтори-лексикографи: **Оксана Сімович,**
Наталія Хобзей (відп. ред.), Тетяна Ястремська. – Львів: Інститут українознавства
НАН України, 2017. – 636 с. (Серія «Діалектологічна скриня»).
- Jerzy Sierociuk.** Pustrowany leksykon Józefa Kaśa 340
Józef Kaś. Pustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej, t. 1-(5). – Bukowina
Tatrzańska – Nowy Sącz – Kraków 2015-(2017).
- Віра Різник.** Традиція Надсяння в текстах 343
Глушко М., Хомчак Л. Надсяння: традиційна культура і побут (етнолінгвістичні
скарби). – Львів, 2017. – 592 с. (Серія «Діалектологічна скриня»; Українознавча наукова
бібліотека НТШ. Ч. 47)
- Михайло Глушко.** Неоревізіонізм в українському народознавстві 347
Марко Грушевський, Зенон Кузеля. Дитина у звичаях і віруваннях українського
народу. Репр. вид. 1906 р. К.: Інтелектуальна книга, 2017. Ч. 1. VIII + VI + 220 с. (Сер.:
Етнологія для дорослих); Репр. вид. 1907 р. К.: Інтелектуальна книга, 2017. Ч. 2. [28]
+ XXIII + 144 с. (Сер.: Етнологія для дорослих)

Леся Хомчак. Атлас українських надсянських говірок Януша А. Рігера як пам'ятник втраченим говіркам	356
Януш А. Рігер. Атлас українських надсянських говірок, спрацьований на підставі польових записів Стефана Грабця: у 2 т. – Варшава, 2017.	
Ірина Червко. Дієслівна перехідність в українській мові пам'яток XVI–XVII ст.	362
Заневич О. Українська мова XVI–XVII ст.: дієслово. Семантика, перехідність, об'єкт: монографія. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015 (Серія «Історія мови»). – 308 с.	
Хроніка • CHRONICS	367

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО ТА УГОРСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКАРСТВА

*The Beginnings of Hungarian-Ukrainian
and Ukrainian-Hungarian Dictionary Writing*

Першою українсько-угорською лексикографічною працею умовно можна назвати рукопис Василя Довговича «Про слова, які звучанням або ж і значенням подібні в угорській та руській мовах» (1835), яку вважають «першою спробою дослідження проблеми угорсько-українських та угорсько-російських мовних взаємин у галузі лексики» [Довгович 1835: 4]. У цьому дослідженні, яке було видане аж 2003 року, В. Довгович проаналізував 378 зіставлень, подавши їх у вигляді таблиці за такою структурою: 1) угорські слова в алфавітному порядку; 2) закарпатські українські відповідники («magyarország»), написані латинкою; 3) російський відповідник (якщо є); 4) «що означає по-російськи» (до незначної кількості слів наведено пояснення угорською мовою); 5) «корінь слова» (зазначено етимологію слів).

Серед аналізованих зіставлень близько 240 слов'янізмів (автор позначає їх знаком Θ¹), до прикладу: 1) barát; 2) brát; 3) brát; 4) testvér, atyafiú; 5) Θ [слов'янізм]; 1) drága; 2) doroho; 3) drági; 4) = [тс.]; 5) Θ [слов'янізм]; 1) szálás; 2) szálás; 3) sálás; 4) kunyhó [колиба]; 5) X (не міг визначити походження слова). Автор також зафіксував чимало гунгаризмів. За нашими підрахунками, їх близько 60. Висновки, яких дійшов В. Довгович, засвідчують, що автор не знав, що зафіксував

¹ Автори передмови стверджують, що символ Θ (ország) варто сприймати як 'С' – слов'янізм [Довгович 1835: 7].

досить значну кількість гунгаризмів, однак слушно зауважив, що «руська мова теж запозиччала слова з угорської». Серед зафіксованих слів у перекладній частині чимало діалектних гунгаризмів, однак діалектних слов'янізмів значно менше, адже вони в угорській мові закріпилися переважно як літературні одиниці.

Аналізуючи стан українсько-угорського та угорсько-українського словникарства кінця ХІХ століття, не можемо не згадати праць Олександра Митрака «Русско-мадьярській словарь» [Митрак 1881] та «Мадьярско-русській словарь» [Митрак 1922]. О. Митрак (псевдонім – Материн) – поет, прозаїк, публіцист². Працював священиком у різних селах сучасної території Закарпаття та Східної Словаччини. «Русско-мадьярській словарь» [Митрак 1881] створив для місцевої інтелігенції, беручи за основу тлумачний словник В. Даля та «Російсько-німецький словник» І. Павловського. Працював і в жанрі прози та поезії; твори вийшли окремим виданням [Митрак 1942]. У передмові, із-поміж іншого, наголошено на науковій та практичній цінності двомовних словників О. Митрака, зокрема на тому, що, окрім російських та угорських літературних відповідників, паралельно подано й місцеві слова. Збирати діалектний матеріал укладачеві допомагали І. Раковський та І. Сільвай [Митрак 1942: 9–10]. «Русско-мадьярській словарь» укладено в 60-х роках ХІХ ст., проте побачив світ значно пізніше, як і «Мадьярско-русській словарь» (рукопис був готовий 1891 року, а виданий – посмертно – окремими частинами впродовж 1922–1929 років) [Угрин-Лявинець 2016^б: 149–156]. Опублікований раніше словник містить близько 75 тисяч вокабул. Його макро- та мікроструктура представлені в роботі Маріанни Угрин-Лявинець [Угрин-Лявинець 2016^а: 87–96]. Серед заголовних слів чимало закарпатських діалектизмів: за підрахунками Е. Балецького [Балецкий 1978: 23–24], їх більше як 800 (у статті подано лише третину цієї лексики), Я. Галас [Галас 2001: 8] виявив і проаналізував 1240 закарпатських діалектних заголовних слів, серед яких переважно стилістично нейтральна лексика (назви явищ природи, тварин, рослин, речей і т. д.) та специфічно-побутова (назви предметів одягу, житла, хвороб, родинні зв'язки, демонологія тощо). Дослідження Я. Галаса [Галас 2001: 9] демонструє, що більшість місцевих лексем (за винятком 39 слів) зафіксовано у «Русько-мадьярському словарі» Л. Чопея та «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка.

«Мадьярско-русській словарь», пролежавши в рукописі протягом 30 років, вийшов друком у дещо зміненій формі по смерті автора – у зв'язку з тим, що редакційна колегія акціонерного товариства «Унію» додала до реєстру нові слова й вирази, які з'явилися із розвитком науки й техніки, а також місцеві слова. Обсяг – понад 55 тисяч реєстрових слів. Часто до заголовного слова, окрім

² Про життєвий шлях та діяльність О. Митрака див.: [Данилюк 2009: 684].

російського відповідника, подано кілька місцевих еквівалентів. Я. Галас [Галас 2001: 9–10] виявив, що близько 4700 словникових статей містять закарпатські діалектизми. Їх позначено ремаркою *t.* (tájszó – «угро-русское областное слово»), наприклад: *ágykosár* (14)³ – *постельный кошаръ*; *aláfelé* (21) – *долу*; *ара* (41) – *нянько, няньо*; *árkolni* (48) – *ярковати, шанцовати, ярчиту*; *csevegni* (149) – *балакати*; *csipás* – *карпавый*; *csizma* (155) – *чижмы*; *czicza* (164) – *мачка, мьца*; *cziczi* (166) – *цицька*; *egyiránt* (196) – *руно*. Серед діалектизмів є приклади запозичень з угорської мови, зокрема: *alamizsnatőke* (23) – *букса* < уг. *buksza*; *cséza* (150) – *кочія*; *csédula* (164) – *цидула*; *czeruza* (165) – *цериуза*; *czimbora* (167) – *цѣмбора*, *czimborálni*, *czimborázni* (167) – *цѣмборувати*; *czondra* (169) – *рядня (одяг), ряднявець, рядношъ (особа)*; *darab* (172) – *дарабъ*, *darabokra* – *на дарабки*; *dohány* (180) – *довгань*. Серед слів із ремаркою *t.* («діалектне») є й такі, що вживаються в українській літературній мові, до прикладу: *akkorig* (20) – *до того часу*; *akkorítájban* (20) – *коло того часу*; *alagút* (22) – *тунель*; *alapszín* (24) – *фарба*; *állitni* (27) – *твердити*; *alkalmaztatás* (29) – *уживаня*; *árulás* (51) – *зрада*, *árulni* – *зрадити*; *csodálatosan* (156) – *дивно*, *csodálkozva* (156) – *дивуючись*; *csók* (156) – *поцѣлунокъ*; *csónak* (157) – *човень, човнѣкъ*; *csoportosulni*, *csoportosodni* (158) – *згромадитися*; *ekkorára* (200) – *дотеперь*; *felháborodni* (306) – *збуритися*; *csoport* (158) – *громада, товпа* та ін.

У перекладній частині словника засвідчено і штучно витворені слова, як-от: *állatiság* – *животность* (31), *állatismertő* – *животнословъ*; *álmélködő* – *дивуючийся* (34), *asszonyiság* – *жонство* (53); *czimborálni*, *czimborázni* (167) – *вести цѣмборство*. Фіксуємо і приклади архаїзмів серед реєстрових слів: *asszonyállat* – *женщина* (52).

Попри те, що словники О. Митрака містили переважно російські слова у вокабулі та в перекладній частині, уведена місцева українська лексика є цінною для вивчення стану діалектології кінця XIX ст. Ці праці залишили помітний слід у суспільно-політичному житті Закарпаття.

Традиційно вважається, що українсько-угорська словникова справа бере свій початок від другої половини XIX ст. із появою «Русько-мадярського словаря» Ласлова Чопея [Чопей 1883; про життя і діяльність науковця див.: Холлош 2004]. Словник високо оцінила Угорська королівська академія наук – автор отримав премію Фекешгазі⁴. Словниковий реєстр нараховує 20 тисяч слів і відображає лексичний склад добре відомих укладачеві закарпатських східнослов'янських говорів. Під час укладання словника

³ Тут і далі цифра в дужках після ілюстрацій вказує номер сторінки.

⁴ 18 травня 1848 року адвокат токайського панського володіння Мігай Фекешгазі в заповіті написав, що частину своєї спадщини передасть Угорському королівському міністерству з метою створення фонду для підтримки популяризації угорської мови.

автор поставив за мету: 1) зібрати якомога більше «руських» слів (тобто лексем місцевої говірки української мови); 2) увести до словникового реєстру найуживаніші церковнослов'янзми; 3) зібрати російські слова [див.: Чопей 1883: VIII], більшість яких пізніше було вилучено у зв'язку з появою «Русско-мадьярского словаря» О. Митрака.

Беручи до уваги вимоги оголошеного Угорською королівською академією наук конкурсу, Л. Чопей мав на меті укласти русько-мадьярський словник, що охопить лексику руської мови, якою розмовляють на території Угорщини, залучаючи лексеми та вирази, запозичені з угорської мови [Чопей 1883: VIII]. У передмові до «Словаря» Л. Чопей подає, зокрема, інформацію про статус «руської» (= української) мови, наголошує на тому, що «руська є окремою мовою, а не наріччям російської» [Чопей 1883: X]. Він має на меті довести, що «руська мова має такі ж права, як і інші самостійні мови, як будь-яка слов'янська мова» [Чопей 1883: XI]. Свої аргументи Л. Чопей підтверджує лінгвістичними працями Франца Міклошича, Августа Шлейхера, Франциска Маліновського, Петра Лавровського, Володимира Даля, Михайла Максимовича, Олександра Потебні та Павла Житецького. Покликання на праці відомих мовознавців Л. Чопей доповнює історичними фактами, що засвідчують самостійність українського народу та його мови, а також поясненням назв *русин* та *руснак*, які на певних територіях використовуються для самоназви українців [Чопей 1883: XIII–XXIII]. Частина передмови присвячено описові особливостей «руської» мови у зіставленні зі старослов'янською та російською, звернено увагу на фонетичні та морфологічні відмінності аналізованих мов [Чопей 1883: XXV–XXXII], відтак представлено систему відмінювання іменних частин мови та дієвідмінювання дієслів. Наприкінці передмови автор зізнається, що «руською» почав користуватися від 1881 року, щоби створити підручники для учнів народних шкіл зрозумілою школярам мовою [Чопей 1883: XLIV].

Наведені вище факти дають змогу дійти висновку, що Л. Чопей, проживаючи далеко від україномовної території, у кінці XIX ст. наголошував на самостійності української мови, відстоював право на її розвиток і функціонування. Тому його лексикографічна праця є важливою для визначення статусу української мови в часи, коли її було заборонено, не допущено до офіційного вжитку, понижено панівною владою.

Закарпатські говори Л. Чопей відносить до гірського «червоноруського» наріччя української мови. Частина реєстрових слів дослідник зібрав сам, інші – почерпнув із таких джерел, як: «Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси» Я. Головацького, «Нѣмецко-русский словарь» О. Партицького, граматики Ф. Міклошича, М. Лучкая, О. Огоновського, М. Осадці, «Малорусскія народныя преданія и рассказы» М. Драгоманова, а також

використовував матеріали підручників для народних шкіл. У словниковій статті зазначено належність реєстрових слів до певних частин мови, для іменників та займенників наведено категорію граматичного роду, а для прикметників та прислівників зрідка подано форми ступенів порівняння.

У словнику фіксуємо й загальноновживані українські слова, однак значну частину яких складають закарпатські діалектизми, серед яких – лексеми, запозичені з інших мов. Угорські запозичення автор здебільшого виділяє курсивом: *алдомаиш* ‘могорич’ < *áldomás* (3), *арань* ‘золото’ < *arany* (4), *аршовь* ‘заступ’ < *ásó, ásókapa* (5), *баговь* ‘жувальний тютюн’ < *bagó* (6), *байловати* ‘возитися’ < *bajlódni* (7), *бантовати* ‘бити’ < *bántani, bántalmazni* (8), *бировати* ‘могти’ < *bírni, tehetni*, (12), *бизовати* ‘довіряти’ < *bízik, megbíz* (12), *галиба* ‘клопіт’ < *galiba* (63), *дялазловати* ‘ганьбити’ < *gyaláz* (86), *ердемловати* ‘заслуговувати’ < *érdemel, kiérdemel* (89), *кергемловати* ‘гнатися (за ким-небудь)’ < *kerget* (147), *навновати* ‘надокучати’ < *ráun, megun* (196), *пергельовати* ‘підсмажувати’ < *pergel, pörköl* (251), *ругати* ‘копкати’ < *rúg* (352), *сертециуель* ‘порозкидано’ < *szerteséjjel, szertesét* (361), *тамедловати(ся)* ‘нападати’ < *támad, neki támaszkodik* (390), *чуфшагь* ‘ганьба’ < *csúfság*. Однак Л. Чопей інколи помилково кваліфікує деякі слова як запозичення з угорської мови, очевидно, на підставі фонетичної близькості цих лексем в обох мовах, наприклад: *бабрлати* ‘вовтузитися’ (уг. *babrál*), *боднарь* ‘бондар’ (уг. *bodnár*). Серед реєстрових слів є гунгаризми, які автор не виділив курсивом, а отже, не зараховував їх до угорських запозичень (сюди зараховуємо і ті, які ввійшли до мови реципієнта за посередництвом угорської мови): *бокорь* < *szálfatutaj* ‘пліт’ (16), *валовь* < *vályú, діал. válóу-* ‘корито’ (25), *варешь* < *város* ‘місто’ (25), *гатарь* < *határ* ‘межа’ (51), *живань* < *zsiványu* ‘розбишака’ (92), *кабат* < *kabát* ‘пальто’ (140); *канна, канта* < *kanna*, діал. *kanta* ‘бідон’ (143), *канура* < *kapu* ‘ворота’ (143), *парна* < *rárna* ‘подушка’ (248), *пасуля* < уг. діал. *raszuly, Phaseolus* ‘квасоля’ (248), *турня* < *torony* ‘вежа’ (399), *церуза* < *ceruza* ‘олівець’ (422) та ін.

Петро Лизанець, аналізуючи статтю Л. Чопея «Magyar szók a rutén nyelvben» [Угорські слова в рутенській мові] (1881) та «Русько-мадярський словар» (1883) класифікує угорські запозичення за такими трьома етимологічними групами [див.: Лизанець 1963: 49–52]:

1) слова угорського походження: *аршов* < *ásó* ‘рискаль’, *бановати* < *bán* ‘сумувати’, *вареш* < *város* ‘місто’, *легинь* < *legény* ‘парубок’, *ратота* < *rántotta* ‘яєшня’, *чивдирь* < *csődör* ‘жеребець’;

2) слова неугорського походження, які запозичено в українські говори Закарпаття за посередництвом угорської мови: *гунцут* < *huncut* ‘бешкетник, шахрай’, *довган* < *dohány* ‘тютюн’, *лада* < *láda* ‘ящик’, *ланц* < *lanc* ‘ланцюг’;

3) слова, які Л. Чопей помилково відніс до гунгаризмів: *кестеман* < *kendő*, діал. *keszkenő* ‘хустина’, *наврек* < (*mind*)*örök(re)* ‘назавжди’, *Сигот* (назва міста) < *Sziget*, *чекан* < *csákány* ‘кирка’. Цей перелік П. Лизанець доповнює словами *бендюх* < *bendő* ‘пузо’, *берь* < *bürü* ‘місток’, *вѣко* < *véka* ‘міра місткості’, *виган* < *viganó* ‘спідниця’, *гандра* < *rongy*, *handra* ‘лахміття’ та ін. [Лизанець 1963: 50].

Проте деякі етимологічні припущення П. Лизанця можна вважати дискусійними.

Загальновідомо, що іменник *виган* < *viganó* ‘спідниця’ є гунгаризмом [ЕСУМ I: 390], як і прислівник *наврек* < (*mind*)*örök(re)* ‘назавжди’ (пор. *na orek* [Dezső 1989: 75]) чи назва міста *Сигот* < *sziget* ‘острів’, уг. *Sziget*. Походження іменника *бендюх* < *bendő* ‘пузо’ неясне, однак, як засвідчує ЕСУМ, укр. діал. *бендюх* є найближчим до уг. *bendő* та лит. *penderis* [ЕСУМ I: 166–167]. Припускаємо, що завдяки географічній близькості носіїв обох мов укр. діал. *бендюх* походить від уг. *bendő* (згодом П. Лизанець виводив це слово з угорської мови [Лизанець 1970: 50]). Невиразна етимологія і слова *кестеман* < *kendő*, діал. *keszkenő* ‘хустина’; етимологи припускають імовірно запозичення з тюрк. *testemēl*, а також зіставляють з уг. *keszkenő* < *kézkenő* [ЕСУМ II: 426]. Як і слово *чекан* < *csákány* ‘кирка’, відоме в багатьох слов'янських мовах, може бути тюркського або ж угорського походження [TESz I: 469].

Георгій Геровський різко розкритикував словник Л. Чопея, зазначаючи, що автор невдало поєднав слова «підкарпатурської говірки», які зібрав сам, із «галицизмами» та полонізмами, узятими із «Німецько-українського словника» О. Партицького (1867), а також зі словами російської літературної мови [Геровський 1995: 74]. Останніх, тобто російських, на думку Г. Геровського, особливо багато, що свідчить про те, що Л. Чопей укладав свій словник на підставі готового словника російської мови. До «підкарпатських» автор зарахував слова, що, на його думку, Л. Чопей використав зі словника О. Партицького, називаючи їх «галицькими полонізмами» (для обґрунтування своєї позиції наводить чотири приклади). Однак із таким твердженням Г. Геровського важко погодитися.

На деякі вади словника Л. Чопея вказує Іван Сабадош [Сабадош 1993: 254], зокрема: у реєстрових словах не позначено наголосу, мало словникових статей із прикладами-ілюстраціями, відсутні покликання на джерела матеріалу, «бідною» є фразеологія, українські слова подано за етимологічним принципом.

Українську лексику словника Л. Чопея проаналізував Я. Галас [Галас 2000: 55–59], який найціннішою вважає саме закарпатську діалектну лексику, однак серед слів, які він характеризує, є і приклади запозичень.

Сергій Панько підкреслює неабияке історичне значення словника, яке полягає в тому, що автор його, покликаючись на М. Костомарова, чи не вперше в Угорщині недвозначно вказує на істотну різницю між російською та руською, чи українською, мовами [Панько 2001: LXV].

Відомий угорський славіст, україніст Іштван Удварі, позитивно оцінюючи діяльність Л. Чопея, вважав його словник «значним надбанням свого часу» [Удварі 1991–1992: 469]. Про діалектологічну цінність «Русько-мадярського словаря» йшлося у працях Ш. Моканя [Мокань 1969: 58], І. [Удварі 1991–1992: 469–470] та І. Сабадоша [Сабадош 1993: 253].

На нашу думку, словник є цінною лексикографічною працею, а його автора можна вважати основоположником українсько-угорської лексикографії. Доробок Л. Чопея і сьогодні може стати в нагоді лексикологам, діалектологам, історикам мови, а також дослідникам міжмовних та міждіалектних контактів, а його результати формують основу для нових наукових розробок.

«Старославянській-угорській-руській-німецькій словарь къ свашенному писанію» Емілія Кубека [Кубек СУРНС] лише частково стосується теми нашого дослідження. З огляду на це, для аналізу беремо лише угорську та українську частини словника. Е. Кубек – лексикограф, письменник, громадський діяч, автор першого в новій українській лексикографії багатомовного словника: «словарь передаемъ публики якъ единственное сочиненіе въ своемъ родѣ не токмо въ угорской, но и въ славянской литературы, ... и так совсѣмъ особенную послугу сдѣлати св. матери-церкви при читанію письма святого» [Кубек СУРНС: 10]. У реєстрі словника – 550 вокабул. У передмові до читача зазначено, що з урахуванням синонімів кількість слів у виданні може складати 25 або 30 тисяч. Укладач не вказує на джерела своєї праці, однак Я. Галас припускає, що, окрім Біблії (на яку в словнику є чимало покликань), використано «Лексикон словенороський» Памва Беринди, про що свідчить низка збігів під час порівняння реєстру обох словників [Галас 2001: 11]. Старослов'янські слова перекладено угорською, російською та німецькою мовами. Василь Німчук зауважує, що українська частина містить низки відповідників реєстрових слів – загальноукраїнських та діалектних («підкарпатоукраїнських») [Німчук 2007: 296].

Словник побудовано за алфавітно-гніздовим принципом. До заголовних слів подано переклад угорською, російською, українською та німецькою мовами, інколи заголовне слово введено до складу словосполучення чи усталеного звороту, подекуди із вказівкою на джерело. Для прикладу пропонуємо кілька словникових статей: *вѣдѣ* – *kép, látszat, szín* – *лице, образъ, тварь, подобностъ, подобіе, видомостъ* – *Gesicht, Anschein, Schein*; *подѣ видомъ, въ вѣдѣ* – *въ подобности, въ образѣ чего* – *unter dem Scheine*; *преблаженный* – *legboldogabb, найсчастливѣйшій* – *allerseligst*; *преболѣ* –

mód felett, nagyon – *чрезвычайно, очень, весьма, барзь, дуже* – *über die Massen, sehr; ausserordentlich, ungemein; славослóвити* (-слóвіє, словленіє) – *dicsőíteni, dicsérni, énekben magasztalni* – *хвалити, прославляти, въ пѣсняхъ величати* – *preisen, verherrlichen, lobsingen, Lobgesänge singen*.

З огляду на тип словника, сакральну лексику представлено чи не найповніше. Зокрема зі словом *Бог* подано 36 складних слів, кожне – як окрема словникова стаття (серед них – і похідні, що належать до різних частин мови): *Богобóрець, Богобóрный, Богобóрствовати* (-бóрство, -бóрствованіє), *Богобоазненъ, -ненный* (-зненнw, -зненность), *Боговѣнчанный* (-чаннw), *Богоглагóливый* (-гóлникъ), *Богоизбранный* (-браннw), *Боголѣпный* (-лѣпнw), *Богоначáліє, Богонóсець* (-нóсный), *Богопровідець, Богослóвіє, Богочестівый* (-чéстіє), *Богочтéць, Богоавлénіє* та ін.

Для більшості реєстрових слів запропоновано кілька синонімів, до прикладу: **бѣда** – *нужда, смутокъ, трудъ, печаль, бѣдствіє, боль, скорбь, грусть, трауръ, жалоба; вѣрвь, вѣрвіє* – *ремень, кнутъ, бичъ, плеть* (для битія), *связка, порвазь, веревка, мотузъ, штрангъ, лента, пантлика, шнуръ; вертогрáдарь* – *огородникъ, садовникъ, загородникъ, кертисъ; врáчь* (-чевáніє) – *лѣкаръ, докторъ, медикъ; крóткій, крóтокъ* – *тихий, ласкавый, пріятный, милый, милостивый, добротливый, благий, добрый, пониженный, потульный, спокойный; молвá* – *нападеніє, наступленіє, крикъ, лярма, непокой, звукъ, шумъ, толпленіє, згромажденіє, заторъ, схожденіє, соѣздъ, чернь, толпа* (много народа), *множество; поборóти, поборáти, побóрствовати* – *перевитязити, побѣдити, покорити, преодолѣти, перемочи, облягнути* (войскомъ), *воевати, завоевати, заодолѣти, присилѣти, примусити*.

У словникових статтях чимало українських літературних та діалектних слів. За підрахунками Я. Галаса, таких лексем понад 400 [Галас 2001: 11], а саме: *вотѣє* – даремно (38), *дарь* – дарунокъ (50), *дѣдрахма* – податны гроши (54), *дрáконтъ, дрáконтъ* – шаркань (57), *дѣтище* – хлопець (60), *кладбѣѣ* – цинтирь, цвынтарь (104), *крѣшѣти* – розломити, ламати (112), *лáати* – брехати (якъ собака, песь) (114), *лѣпо* (ѣсть) – треба (119), *мѣрѣв* – чорнаго цвѣта (фарбы) челоуѣкъ (131), *навлекáти, навлѣчи* – притягнути, причинити (134), *наказáти, -зывáти* – карати (136), *помáлѣ* – доразъ (184), *пóльза* – корысть (184), *преблáгий* – найлѣпший (198), *ребóлѣ* – дуже (198), *преимѣлѣий* – особливый (205), *премѣдлити* – чекати, почекати (207), *рыѣжъ* – червлений (250), *слѣшати* – чути, дочутися, послухати, выслухати (267), *шерсть* – вовна, фарба, колоръ (у звѣрей) (378), *ѣдролубѣвый* – щирый (379), *гáзвсти* – поранити, образити (383), *гáза* – хорота (383), *гáкв* – якъ, жебы, бо, абы, якбы (383). Український префікс *най-* слугує для творення найвищої форми порівняння прикметників: *найлѣпший, найлучший, найсчастливѣйший, найфайнѣйший* та ін.

У перекладній частині словника доволі часто фігурують іншомовні запозичення: германізми, полонізми, словакізми, гунгаризми тощо. Для прикладу пропонуємо кілька слів, які були запозичені безпосередньо з угорської мови: *вєрвь, вєрвїє* – *пантлика* < уг. ‘pántlika’ (25), *вертоградарь – кертисъ* < уг. ‘kertész’ (25), *вїночєрница* – *канчовъ* < уг. ‘kancsó’, діал. *kancsóу* (28), *дверникъ – портаиъ* < уг. ‘portás’ (51), *драконть, дракинть – шарканъ* < уг. ‘sárkány’ (57), *езеро – товъ* < уг. ‘tó’ (62), *издиваемый, иждиваемый – схосноватый* < уг. ‘haszon’ (85), *ізжїти, -живати – прокельтовати* < уг. ‘költ(ség)’ (86), *іспе/рєнный – таркастый* < уг. ‘tarka’ (94), *ладїа – човнокъ* < уг. ‘csónak’, діал. *csónak* (114), *лапа – талпа* – від присвійної форми уг. *talp* < *talpa* (114), *польза – хосєнь* ‘haszon’ (184), *полѣно, полѣнце – фалатъ* ‘falat’ (184), *праздний, празденъ* – на ничь *валушний* ‘való’ (198); *предѣль* (-дѣльный) – *хотаръ* ‘határ’ (203), *скѣдєлница* – *канчовъ* ‘kancsó’, діал. *kancsóу* (264), *оўжица* – *ройтка* ‘rojt’ (321), *чередá, чердá, чредá – шоръ* ‘sor’ (373). Зрідка фіксуємо кальки з угорської: *кóнникъ* – *lovas, katona – воинъ на коню ходящий* (108) (пор.: уг. *lovon járó* ‘тс.’)

Цінність цієї праці в тому, що це – перший багатомовний перекладний словник, який містить переклад церковнослов’янїзмів, зокрема й сакральної лексики, угорською, німецькою, російською з елементами української літературної мови та діалектизмів. В. Німчук наголошує, що цей словник є важливим джерелом для вивчення діалектної лексики [Німчук 2007: 296].

«Глаголница. Сборка всѣхъ глаголовъ пудкарпатсько-русинського языка» Антонія Годинки [Годинка 1922] – рукописна праця, яка до моменту її видання І. Удварі зберігалася в одному чорновому та одному чистовому варіанті рукописного відділу Академії наук Угорщини. Це двомовний «русинсько-мадярський» словник дієслів. На чистовому варіанті рукопису зазначений рік – 1922. У словнику 7500 дієслів та 600 дієслівних форм. Матеріал до словника укладач збирав під час польових досліджень, фіксуючи дієслова із прислів’їв, приказок, пісень, колядок, а також із писемних джерел, серед яких є церковні, офіційні та юридичні тексти [Годинка 1922: 25]. Опрацьованих пам’яток, за підрахунками А. Годинки, близько 300. Особливо цінними є церковні книги, адже Євангелія священники пояснювали зрозумілою для народу мовою.

Структура словникових статей така: дієслово у формі інфінітива, у дужках форми 1 та 2 ос. одн. теп. часу, рідко форми мин. часу ч.р. або 2 ос. нак. способу; у деяких словах зазначено наголос; угорський відповідник – у неозначеній формі (у сучасних словниках дієслова угорської мови подають у формі 3 ос. одн.); для деяких запозичених слів наведено мову-джерело та синоніми; інколи – ілюстрації з писемних пам’яток. Наприклад: *бѣнтет/овати (-ую)* – *büntetni*: Выдкудъ не прийдетъ борзо *бѣнтетовати* грѣшныхъ (3 Нягївськихъ повчанъ на Євангелїє) (17); *дока/зати (-жу,*

-жешь, -завь, -жъ і -жи) – *kimutatni, beigazolni, bebizonyítani* (76); *излѣзати* (-ю, -шь) – *lemászkálni, lemászogatni, le-leszállani* (з воза – *szekérről*), *излѣзовати* (-ую) = *излѣзати*, *зри*, тобто *дивись* *злѣзовати*, *излѣзти* (-у, -ешь, -ь, -ь) *lemászni, leszállani*: Затхее, *излѣзь* долу (З Нягівськихъ повчань на Євангеліє); *розсушати* (-ю, -шь) *szét-, felszárítgatni, aszalgatni, -ся* *lassan széjjelszáradni, rozsuu/ítmi* (-у, -ишь) *széjjel-, szét-, egészen megszárítani, agyonszárítani, megaszalni, -ся agyonszárítani, megaszni, aszalódni, rozсуu/овати* (-ую) див. *розсушати*.

I. Удварі проаналізував понад 60 дієслів угорського походження зі словника А. Годинки, зокрема: *байловати* < *bajlódik, vesződik, kínlódik*, *бизовати* < *rábíz valakire valamit, vadасловати, vadасити* < *vadászik, изиленкедувати* < *elenged*, *мянтовати* < *ment*, *фантазловати* < *ábrándozik* < *ábrándozik, képzелеg* [Udvari 1993: 77–81].

1928 року в Ужгороді вийшов друком «Мадярьсько-руський словарь» за редакцією Емиліана Бокшай, Юліана Ревая та Михайла Бращайка [Бокшай, Ревай, Бращайко МРС]. Свого часу цей словник став новаторською лексикографічною працею. У вступі, написаному угорською та українською мовами, укладачі, покликаючись на «Русько-мадярьський словарь» Л. Чопея, наголошують на тому, що «руська» («малоруська – українська») мова є самостійною літературною мовою. Доказом цього є і те, що «малоруський народ створив окрему від російської багату літературу» [Бокшай, Ревай, Бращайко МРС: 1].

Необхідність створення сучасного двомовного словника із залученням офіційно-ділової лексики виникла ще тоді, коли українська мова в Угорщині отримала статус офіційної на всіх рівнях суспільного життя. Мета праці – подати угорським словам «якнайточніше українське значення» [Бокшай, Ревай, Бращайко МРС: 2]. Укладачі насамперед залучали місцеві лексеми, які доповнювали словами та виразами зі «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка. До роботи над укладанням словника залучили Е. Фотула та проф. К. Феделеша. М. Бращайко доповнив реєстр юридичною термінологією та місцевою лексикою. Цінні доповнення додав проф. А. Ворон.

У передмові читач може детально ознайомитися зі структурою словникової статті. Укладачі зазначили, що у правописі інколи виявлено незначні відхилення, причиною яких була зміна правописних норм у період укладання словника [Бокшай, Ревай, Бращайко МРС: 2]. У зв'язку із цим у деяких словах збережено церковнослов'янський «ер», до прикладу: *acél gyár* – *сталево-сѣрый завод*, *acél szürke* – *сталево-сѣрый* (1), *afelett* – *над тым* (3), *aggódó* – *зажурений, дбайливый, дбалый* (3) та ін. У складі реєстрових слів та деяких пояснень є «русизми»: *tárgyeset* – *надеж винительный*, *birtokos eset* – *надеж родительный*, *nőnem* – *женський род* (у списку скорочень), при реєстровому слові *aggódik* форма наказового способу *ne aggódj* – *не*

беспокойся (3) (укр. *не хвилюйся*), *diadal* – *побѣда* (74) (укр. *перемога*). У перекладній частині словника виявлено регіоналізми, серед яких запозичення з угорської мови: *babos* – *цяткастий* (27), *banya* – *босорканя* (30), *barack* – *боросква* (30), *galiba* – *талиба* (146), *jó fajta* – *доброѣ файты* (193), *haszon* – *хосен* та *пожиток*, *корысть*, *hasznot hozó* – *хосенний* та *корыстний*, *haszon nélküli* – *безхосенний* (163), *jószág* – *газдовство*, а також *добро*, *маєток*, *майно* (195), *kabát* – *кабат* та *сурдут*, *paltó* (197), *kicsi* – *маѣцький*, *мальй*, *маленький* (215), *korbács* – *кербач* (232), *táska* – *ташка* (438).

Із-поміж реєстрових слів є топоніми й антропоніми, пор.: *Ausztria* – *Австрія*, *Ázsia* – *Азія*, *Balti tenger* – *Балтійське море*, *Bártfa* – *Бардіово*, *Bátyu* – *Батѣво*; *Válint* – *Валентин*, *György* – *Юрій* та пестлива форма *Юрко*, *Júlia* – *Юла*, *Юліанна* та пестлива форма *Юлка*, *Katalin* – *Катерина* та пестливі форми *Ката*, *Катря*. Важливо й те, що до словника залучено і складні слова та словосполучення, для прикладу, зі словом *állam* подано близько 30 сполучень: *államalkotó* – *державнотворчий*; *államcsin* – *державний замах*; *államellenes* – *протидержавний*; *államférfi* – *державний муж*; *államforma* – *форма держави*; *államhitel* – *державний кредит*; *államjog* – *державне право*; *államkincstár* – *державна скарбниця*; *államvizsga* – *державний испыт* (11–12); *hivatal* – *уряд*, *служба*, *посада*; *hivatal visel* – *вести уряд*, *займати уряд*; *hivatalnok* – *урядник*; *hivatalos lap* – *урядова газета*, *hivataloskodik* – *урядовати*, *робити службу*; *hivatalos óra* – *урядова година*; *hivatalos titok* – *урядова тайна* (173).

Я. Галас наголошує на цінності словника, адже «праця Е. Бокшая, Ю. Ревая та М. Бращайка – перший мадярсько-руський (український) словник» [Галас 1999: 87–89]; дослідник виокремив закарпатські діалектизми, які поділив на дві групи: діалектизми, поширені майже на всій території краю, та локалізовані в одному або кількох районах Закарпаття. Серед вад словника Я. Галас називає відсутність наголосу та джерел [Ibid.: 90].

Вважаємо, що «Мадярсько-руський словарь» укладений на тогочасному високому науковому рівні. Правописні та лексичні похибки пов'язані зі неусталеністю правописних норм літературної мови. Немає сумнівів, що укладачі словника намагалися якнайповніше представити лексичний склад української мови. За твердженням Я. Галаса, поява словника «частково задовільняла дефіцит наукової літератури в школі та сприяла утвердженню української мови в офіційному стилі» [Галас 2001: 10–11].

Отже, українсько-угорська та угорсько-українська лексикографія має більш ніж стоп'ятдесятирічну історію – від «Русько-мадярського словаря» Л. Чопея, якого вважаємо основоположником українсько-угорської лексикографії, і до «Мадярсько-руського словаря» за редакцією Е. Бокшая, Ю. Ревая та М. Бращайка – новаторської лексикографічної праці, яка містить українську лексику офіційного стилю.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

- Балецкий 1978 – Балецкий Э. Краткий очерк русско-венгерской лексикографии. *Studia Russica*. 1978. №1 .С. 10–32.
- Бокшай, Ревай, Бращайко MPC – Boksay E., Révay G., Brascsajkó M. Magyar–ruszin szótár. Бокшай Е., Ревай Ю., Бращайко М. Малярсько-руський словарь. Ungvár: Nyomtatott az „Unio Könyvtárnyomda Részvénytársaság” Könyvnyomdájában, 1928. 516 с.
- Галас 1999 – Галас Я. «Малярсько-руський словарь» Е. Бокшай, Ю. Ревая та М. Бращайка – перший угорсько-український словник. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 1999. Вип. 1. С. 87–90.
- Галас 2000 – Галас Я. Характеристика української лексики «Русько-малярського словаря» Ласлова Чопея. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2000. Вип. 2. С. 55–59.
- Галас 2001 – Галас Я. Із історії української лексикографії на Закарпатті (XIX–перша половина XX ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Ужгород, 2001. 19 с.
- Геровський 1995 – Геровский Г. Ю. Язык Подкарпатской Руси. Москва, 1995. 90 с.
- Годинка 1922 – Hodinka A. Ruszin-magyar igetár. Русинсько-малярський словарь глаголув. Годинка А. Глаголниця. Сбирка всѣх глаголовъ пудкарпатсько-русинського языка / собр., упор. Т. Романувъ. Ужгородъ, 1922. – 436 с.
- Данилюк 2009 – Данилюк Д. Д. Митрак Олександр Андрійович. *Енциклопедія історії України*: в 10 т. / за ред.: В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2009. Т. 6. 784 с.
- Довгович 1835 – Dóhovics V. Kijegyzése azon szóknak, amellyek hason hangzatuak v[agy] és értelményűek is mind a magyar, mind az orosz nyelvben. 1835. *Дзєндзелівський Й., Сак Ю., Штернберг Я. Василь Довгович — зачинатель досліджень угорсько-українських та угорсько-російських лексичних сходжень*. Ужгород, 2003. 149 с.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1982–2006. Т. 1–5.
- Кубек СУРНС – Кубек Е. Старославянській-угорській-руській-нѣмецкій словарь къ священному писанію. Ószláv-magyar-ruthén (orosz)-német szótár a Szentírás olvasásához. Ужгород, 1906. 387 с.
- Лизанець 1963 – Лизанець П. М. З історії вивчення угорських запозичень у говорах Закарпаття (на матеріалах праць Л. Чопея). *Тезиси докладов и сообщения к Всесоюзной конференции по вопросам финно-угорского языкознания*. Ужгород, 1963. С. 49–52.
- Митрак 1881 – Митрак А. Русско-малярській словарь. Унгварь, 1881. 854 с.
- Митрак 1922 – Митрак А. Малярсько-руській словарь. Ужгородъ, 1922. 642 с.
- Митрак 1942 – Избранные сочинения Александра Митрака: Стихи и проза. Унгварь; Ужгородъ, 1942. 30 с.
- Мокань 1969 – Мокань А. А. Из истории исследования венгерских заимствований в закарпатских украинских диалектах (о статье и словаре Л. Чопея). *Ученые записки Ленинградского государственного университета*. Серия филологических наук. Ленинград, 1969. Вып. 71 (№ 335). С. 49–60.
- Німчук 2007 – Німчук В. Кубек Емілій Антонович. *Українська мова*. *Енциклопедія*. 3-є вид., змін. і доповн. Київ, 2007. 856 с.

- Панько 1991 – Панько С. Русько-мадярські і мадярсько-руські словники до 1945 року. *Hodinka A. Ruszin–magyar igetár. Görögkatolikus Hittudományi Főiskola.* / Kiadáshoz előkészítette, szerkesztette I. Udvari. Nyíregyháza, 1991. – С. 62–69.
- Сабадош 1993 – Сабадош І. Розвиток лексикографії на Закарпатті в загальноукраїнському контексті. *Другий міжнародний конгрес українців. (Мовознавство).* Львів, 1993. С. 254.
- Угрин-Лявинець 2016^a – Угрин-Лявинець М. Попытки кодификации русинского языка на рубеже XIX и XX веков (младшее поколение писателей-русифилов). Будапешт, 2016. 229 с. [рукопис]
- Угрин-Лявинець 2016^b – Угрин-Лявинець М. К истории карпаторусинской лексикографии (Русско-мадярський словарь и Мадьярско-руський словарь А. А. Митрака). *Janurik Szabolcs (et al. szerk.) Omnis amor incipit ab aspectu. Köszöntő könyv Jaszay László 65. születésnapjára.* Budapest, 2016. С. 149–156.
- Удвари 1991–1992 – Удвари И. Памяти Ласло Чопеи. *Studia Slavica.* 1991–1992. №37. С. 467–473.
- Холлош 2004 – Холлош А. Жизнь и труды Ласло Чопея. Ньиредьхаза; Веспрем, 2004. 111 с.
- Чопей 1883 – Csopely L. Rutén-magyar szótár. Чопей Л. Русько-мадярский словарь. Budapest. 1883. 446 p.
- Dezső 1989 – Dezső L. A XVI–XVIII. századi kárpátukrán nyelvemlékek magyar jövevényszavai. *Nyelvtudományi Értekezések 128 sz.* Budapest, 1989. 98 p.
- Lizanec 1970 – Lizanec P. Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján). Egyetemi jegyzet. Uzshorod: USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem. 1970. 250 p.
- TESz – Benkő L. (főszerk.) A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára: в 4 т. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1. K. 142 p.
- Udvari 1993 – Udvari I. Magyar eredetű igék Hodinka Antal Ruszin–magyar igetárában. *Magyar Nyelv.* 1993. №89. С. 77–81.

SUMMARY

The beginnings of the Hungarian-Ukrainian lexicography go back to the second part of 19th century. The work by Vasily Dovgovich «On the words, which sounds or the meanings are the same in the Hungarian and Ruthenian languages» can be conditionally called the first Ukrainian-Hungarian lexicographic work. The Ruthenian-Hungarian dictionary by Chohey László became the basis for the further lexicographical works. The value of this dictionary is important both in terms of the Hungarian-Ukrainian interlingual contacts and for the Ukrainian dialectology.

Keywords: Hungarian-Ukrainian and Ukrainian-Hungarian dictionaries